

ПРАВОВІ АКТИ НБУ ЯК ФОРМА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Державне регулювання діяльності банків відповідно до ст. 61 Закону України “Про Національний банк України” здійснює Національний банк України (далі – Нацбанк). Реалізує він його згідно з ст. 66 Закону України “Про банки і банківську діяльність” в формі адміністративного та індикативного регулювання. Закон оперує поняттям “форма”, хоча, на нашу думку, в даній нормі визначаються різні способи державного регулювання. Так, якщо звернутися до значень цих категорій, то “форма – це зовнішній вигляд, обрис речі, дії тощо або зовнішній вираз певного змісту” [1]. Тоді як “спосіб – це певна дія, прийом або система прийомів, яка дає можливість зробити, здійснити що-небудь, досягти чогось” [2, с. 1179]. Наприклад, регулювання шляхом встановлення обов’язкових економічних нормативів є способом, а формою є затвердження нормативного акту Нацбанку – Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні (Постанова Правління від 28 серпня 2001 р. № 368). Або такий спосіб як нагляд за діяльністю банків реалізується за допомогою таких форм як прийняття рішення про розподіл компетенції підрозділів Нацбанку в сфері банківського нагляду, затвердження плану перевірок банківських установ, прийняття рішення про проведення позапланової перевірки, прийняття рішення про застосування заходів впливу тощо. Способи державного регулювання діяльності банків зовнішнім виразом, тобто формою можуть мати не тільки рішення, спрямовані на розв’язання конкретної ситуації, тобто не тільки індивідуальні правові акти, але й нормативні.

Таким чином, можна говорити про те, що формою зовнішнього вираження державного регулювання діяльності банків виступають саме різні за юридичними властивостями правові акти, які видає Нацбанк. Щоправда термін правовий акт в правовій літературі використовується в різних значеннях. В даному випадку під правовими актами розуміємо письмові документи, що приймаються Нацбанком як правомочним суб’єктом права і мають офіційний характер та обов’язкову силу, виражають владні веління та спрямовані на врегулювання суспільних відносин [3, с. 8].

Велике значення для регулювання діяльності банків мають нормативно-правові акти Нацбанку. Причому Закон “Про НБУ” не визначає ані порядку прийняття рішень Правлінням при затвердженні нормативних актів Нацбанку, ані порядку державної реєстрації, ані порядку оприлюднення нормативних актів Нацбанку. Адже на нормативні акти Нацбанку не поширюється дія Указу Президента № 493/92, хоча фактично застосовується норми ним встановлені.

Також слід відмітити, що Мін’юст скасовує державну реєстрацію нормативно-правових актів Нацбанку на підставі акту, дія якого також на них

не поширюється. Тому, на нашу думку, ст. 56 Закону “Про НБУ” має більш детально ніж зараз регламентувати порядок набуття чинності нормативно-правових актів Нацбанку.

Потребує додаткового дослідження питання видання Нацбанком актів, реєстрація яких в Мін’юсті не здійснюється, а ознак нормативних чи індивідуальних актів не має, хоча виконання від банків вимагається.

Законодавчо не вирішеним є питання юридичної сили нормативних актів Нацбанку, хоча передбачається можливість видання спільних актів як з Кабінетом Міністрів України, так і з іншими державними органами (наприклад, ДКЦПФР). В такому випадку незрозумілим є можливість прийняття спільного нормативного акту двох органів, рішення яких мають різну юридичну силу.

Прийняття Закону від 18 листопада 2009 р. № 1729-VI “Про нормативно-правові акти”, на нашу думку, є помилковим, тому що він не вирішує всіх проблем, пов’язаних з виданням та набуттям чинності підзаконних нормативних актів. А також не дає чіткої відповіді щодо місця нормативно-правових актів Нацбанку в системі підзаконних нормативних актів. Не дає відповідь на це питання і Конституція України, але колізії, які можуть виникати і зв’язку з їх застосуванням, найпростіше розв’язувати за принципом пріоритету спеціальної норми.

Індивідуальні акти, що видаються Нацбанком, видаються для врегулювання конкретних індивідуальних випадків. Залежно від мети їх видання вони стосуються або безпосередньо комерційних банків, або діяльності самого Нацбанку (причому дана група опосередковано впливає на врегулювання індивідуальних випадків з комерційними банками).

Залежно від суб’єктів, уповноважених їх видавати індивідуальні акти Нацбанку діляться на акти Правління, Ради НБУ, Голови НБУ, створених ним органів, самостійних структурних підрозділів центрального апарату Нацбанку, територіальних управлінь.

Індивідуальні правові акти Правління приймаються у зв’язку з оперативним управлінням банківською системою або реалізацією функції банківського нагляду. Індивідуальні акти оперативного управління банківською системою є реакцією Правління на стан економіки або банківської системи. Однак вони, по суті, не відносяться до індивідуальних правових актів, тому що не відповідають їх ознакам, а також не набули статусу нормативних через відсутність реєстрації в Мін’юсті та не публікуються в офіційних виданнях. Причому до цієї групи можна віднести і деякі правові акти, створених Нацбанком органів. Виходячи із специфіки правового статусу Нацбанку, такі правові акти слід виділити в окрему групу, законодавчо закріпити їх основні ознаки, визначити, з якою метою вони видаються, їх юридичну силу і, відповідно, правові наслідки, які вони можуть мати. На нашу думку, також слід точніше визначити в Законі критерії, які дозволять однозначно відмежувати нормативні акти Нацбанку від індивідуальних, закріпити їх на законодавчому рівні, що дозволить вирішити проблеми правозастосування.

З приводу правових актів Ради НБУ слід зазначити, що для безпосереднього регулювання діяльності комерційних банків вони не використовуються. І лише частина прийнятих Головою НБУ правових актів є індивідуальними правовими актами Нацбанку, які використовуються для регулювання діяльності банків в Україні. Також, слід зазначити, що одноособові рішення, які Голова НБУ приймає в межах своєї компетенції краще видавати у формі Розпоряджень Голови НБУ, а не Наказів Нацбанку. Щодо самостійних структурних підрозділів центрального апарату Нацбанку, створених Нацбанком органів та територіальних управлінь Нацбанку, то їх індивідуальні приписи видаються переважно у зв'язку з застосуванням до банків заходів впливу.

Література

1. Нагребельний, В. П. Форма [Текст] / В. П. Нагребельний // Юридична енциклопедія : [в 6 т.] / НАНУ, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; ред. Ю. С. Шемшученко. – К. : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. – Т. 6 : Т-Я. – 2004. – С. 294.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] : 170 000 слів / уклад. і голов. ред В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2002. – 1440 с.
3. Мурашин, О. Г. До питання про поняття правового акта / О. Г. Мурашин // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 12. – С. 7–9.

Плотнікова М.В. Правові акти НБУ як форма державного регулювання діяльності банків / М.В. Плотнікова // Актуальні проблеми правового регулювання фінансово-кредитних відносин в умовах кризи: практика правозастосування і шляхи її вдосконалення: зб. тез доповідей за матеріалами Міжнародної наук.-практ. конференції (4-5 червня 2010 р. Суми). - 2010. - С. 137-140.